

Matici Hrvatski je treba le čestitati, da je izdala to krasno knjigo, še preje pa izraziti toplo priznanje gospe pisateljici, vnukinji velikega glasbenika ilirskega, da nam je s tako večjim peresom, v tako bogatem, nam Slovencem s tako prijetnimi pristnimi kajkavizmi posutem jeziku, pričarala pred oči postanek, razvoj, vrhunec in tragični zaton prekrasne ilirske dobe. Lisinski je v tej knjigi le nekako središče, — pa še to ne vedno —, okrog katerega se grupira celo pestro ilirsko kolo: Jelačić, Preradović, Vraz, grof Drašković, Rakovac, Dimitrija Demeter, Babukić, Gaj, Ljvadić, Farkaš-Vukotinović, Trnski, Štriga, Stoos in drugi. Literarno-kulturni znanstveniki in specialisti naj ločijo v tej knjigi resnico od poezije, podmene od dejstev, to je njihov opravke: nestrokovnjakom, ki želijo spoznati preteklost, da bi vedeli pravilno oceniti sedanjo razburjeno in nehvaležno generacijo, obenem pa uganiti zvezde bodočnosti, bo ta knjiga prava zakladnica, kjer se bodo seznanjali na umetniški način — skoraj bi rekel, v obliki nekakega romana — s starimi Iliri prejšnjega stoletja, z ljudmi krepke volje, polnimi požrtvovalnosti, ki se niso strašili nobenih ovir, ki so pa vendar premalo realno pretehtavali posamezne svoje ukrepe, pa tudi premalo globoko kopali fundamente za v mislih tako lepo ilirsko stavbo. Njihova plemenita navdušenost in požrtvovalnost naj bi nam bila vzor, njihove napake pa opomin za bodočnost. Iz te knjige spoznamo Slovenci, da smo dali Hrvatom dva velika Ilira; pri nas se omenja namreč samo Stanko Vraz, če ne vzamemo v poštev drugih Ilirov, ki so ostali doma in se »poslovenili...« Tudi Vatroslav Lisinski je bil iz slovenske rodbine Fux, ki je imela svoje posestvo v bližini Novega mesta ob Krki. Ena loza te rodbine se je preselila v Zagreb in v tej rodbini se je rodil Ignacij Fux, ki se je v dobi ilirskega vzhajanja pod vplivom svojega prijatelja Štrige prekrstil v Vatroslava Lisinskega, kar si je dal pozneje na podlagi tozadevne prošnje tudi uradno potrditi.

Lisinski se je popolnoma posvetil umetnosti, in sicer glasbi. Vplival je nanj poleg drugih neumorni propagator ilirske glasbe, pozneje operni pevec, Štriga, pa tudi Stanko Vraz, ki se nam v tej knjigi kaže kot finočuteč kritik in esteta, — tudi v muziki... Toda domovina za Lisinskega ni imela koščka kruha, ne takrat, ko bi mu ga bila lahko odrezala, kaj šele pozneje, ko so Bachovi huzarji nesrečno Hrvatsko, ki je šla l. 1848 Dunaju na led, pritiskali ob tla in dušili na našem jugu vsako svobodo. Tako je Lisinski, pozabljen skoro od nehvaležnih sodobnikov, umrl 31. maja 1854. Njegovo opero »Porin« so izvajali prvič šele l. 1897 pod intendantom Miletićem v režiji Nikole pl. Faller-ja.

Ta žalostna usoda Lisinskega se vije kot rdeča nit preko cele knjige; semintja nas obide toplo sočutje do nesrečnega Lisinskega, drugič pa zopet srd na takratne odločilne kroge, ki so odličnega kulturnega delavca tako sramotno pustili na cesti. Ista čuvstva nam vzbujata tudi kratka, predvsem hrvatski inteligenci namenjena enodejanka znanega pisatelja, z naslovom:

Milan Ogrizović: »Nepoznat«. Slika iz prošlog vijeka u jednom činu. Prigodom 100-godišnjice rođenja Vatroslava Lisinskega. — Tisak i naklada St. Kugli. Knjižara Hrvatskog sveučilišta i Jugoslavenske akademije, Zagreb.

Uprizarjati in s pridom uživati bo mogla to lepo umetniško delce Ogrizovićevo predvsem inteligenca. Najboljši komentar tej enodejanki je pa zgoraj obravnana knjiga gospe Antonije Kassowitz-Cvijić.

Ivan Mazovec.

Ilija Jakovljević: **Studije in fejtoni.** Ilija Jakovljević je samozavesten nezadovoljnež, revolucionar in oster opazovalec. Že samo to ga usposablja za kritika. Za slovensko uho je njegov slog sicer presladak, toda živahen, bogat, načitan in slikovit. Odklanja vsako kimajočo kritiko, in kdor pozna hrvatsko žurnalistiko, se razveseli ob brezobzirni, razglablajoči besedi Ilije Jakovljevića. Vse to je res, toda ob resni literaturi se človek vendar vprašuje, zakaj je Ilija zbral te izrezke iz dnevnega časopisja. Brošura sicer opozarja na književne smeri v mladi Hrvatski in avtor sam se mora šteti med najjačje borbe za novi izraz, toda drži se je žurnalistični prah in marsikaj hvali, kar ni hvale vredno, le njegovi ostrí, izbrani napadi so opravičeni in vzgled dnevne literarne polemike. *Narte Velikonja.*

»Revue Yougoslave«; izdaja »La Ligue des Universitaires Serbo-Croato-Slovenes«, Paris, 60, Rue des Ecoles. Glavni urednik A. Arnavtović. Izhaja dvakrat na mesec (dosedaj v dvojnih številkah). Naročnina stane letno 30 fr; polletno 18 fr; četrtletno 9 fr. — Naše poročilo se opira na 10 prvih številke te revije. — V uvodnih besedah poudarja »Liga« žalostno dejstvo, da nas do velike vojne naši današnji zavezniki niso skoro nič poznali iz lastne skušnje, ampak so svojo sodbo o nas črpali pretežno iz nemških, avstrijskih in madjarskih virov. Tudi vojska ni temu zlu skoro prav nič odpomogla, tako da obstoja še vedno v obilni meri. Da v tem pogledu položaj zboljša, se je odločila »Liga« za hvalevredno podjetje, ki nosi naslov »Revue Yougoslave«. Pa ne samo ta cilj si stavi novo podjetje, ampak tudi ustvaritev stalnih umstvenih stikov med Jugoslovani in Francozi; v to svrhu je povabila za sotrudnike celo vrsto znanih francoskih prijateljev Jugoslovanov. Glavni sotrudniki so med Jugoslovani: A. Arnavtović (urednik), Aleks. Belić, vseuč. prof. v Belgradu, I. Ratimirović, Miloje Milojević, s posameznimi članki so zastopani naši mirovni delegati in diplomati n. pr. Jos. Smodlaka, Ante Trumbić, Ivan Žolger, M. Spalajković in kn. L. Vojnović itd. Tudi Francozov deluje več, posebno Ernest Denis, prof. na Sorboni, Emile Haumant, prof. na Sorboni, in Jean Brunhes, prof. du Collège de France, i. dr. — Vsebinska revije obsega večinoma članke informativnega značaja iz vseh mogočih panog tvarne in duhovne kulture Jugoslovanstva. Priobčenih je v francoski prestavi več srbohrvaških narodnih pesmi ter umetnih v prvi vrsti srbskih, pa tudi hrvaških in slovenskih pesnikov. V drugem aktualnem delu prinaša revija vse mogoče zapiske in preglede počenši od politike, preko gospodarstva in nacionalnih vprašanj do glasbe, gledališča, slovstva in upodablajoče umetnosti. Ta del je pravzaprav najzanimivejši in najbogatejši cele revije, v primeri s prvim, kjer prevladuje sem in tje gladkostilizirana fraza oficialnega značaja, je ta del strogo stvaren in aktualen. Razume se, da med članki prevladuje vsebinska tičoča se važnih zunanjepolitičnih vprašanj in vprašanj, ki so ravno na dnevnem redu mi-

rovne konference in katerih pravična rešitev je za nas življenjske važnosti; s tega stališča se opravičijo tudi omenjeni splošnostilizirani članki, katerih namen je poudariti naše simpatije do naroda, kateremu so v prvi vrsti namenjene informacije te revije — do Francozov. Kakor sem že omenil, so v listu i med sotrudniki i med informacijami zastopane vse tri kulturne skupine jugoslovanskega naroda, vendar nikakor ne tako, kakor bi mogoče mi z našega stališča lahko želeli, ker smo ravno mi Slovenci in Hrvatje v inozemstvu, posebno še v krogih antante, katerim so te vrstice namenjene, skoro popolnoma neznani. Ne mislim delati za to odgovornega uredništva lista ali vodstva »Lige«, to bi bilo popolnoma krivično. Prepričan sem namreč, da je krivda popolnoma, če ne pa vsaj po večini, na naši strani. Mi kot celota (izvzeti so seve redki posamezniki) se še vedno nismo vmislili prav v vlogo samostojnega, drugim enakopravnega naroda, ki ne pričakuje, da bodo drugi, čeprav bratje po krvi, storili zanj to, kar je dolžan vsak narod storiti sam: zavedati se svoje kulturne enakopravnosti in avtonomno, ne štedeč sredstev, samozavestno in velikopotezno stopiti pred svet. Skromnost je lepa reč, a na svojem mestu. Tudi med narodi poznamo sicer narode Hochstaplerje, ni pa vse hohštaplerstvo, kar služi povzdigi narodnega ugleda pred svetom. Podjetju, o katerem govorimo, manjka očitvidno slovenskih (tudi hrvaških!) sotrudnikov; če jim jih sami na lastne narodne stroške ne bomo nudili, nam jih ne bodo drugi iskali. To bo tem lažje sedaj, ko študira že nekaj naših ljudi v Franciji in ko imamo tudi v domovini že celo vrsto tega jezika zmožnih ljudi, od katerih marsikateri bi bil nedvomno pripravljen posvetiti svoje življenjsko delo ti smeri, samo življenjski obstanek v tujini bi mu bilo treba zagotoviti; a niti to bi ne bilo neobhodno; tudi iz domovine ima lahko stalne stike z uredništvom in ga zalaga z vsem potrebnim. Seveda ga je treba iz javnih sredstev postaviti v tak položaj, da se mu ne bo treba boriti za vsakdanji kruhek in bo brez težave velik del svojega časa in večino svojih moči sistematično lahko posvetil temu delu. Kulturnih sinekur nam je treba! To v mojih očeh ne pomeni korupcije — sevé če se na ta način podpirajo res zmožne in delavne moči! — in tozadevni izdatki bodo rodili narodu prej ali slej veliko vredne sadove. Dosedaj čitamo med sotrudniki samo enkrat ime vseuč. prof. **Žolgerja**, ki je napisal črtico o Slovincih, ki je prav splošna, a popolnoma zadošča za občo informacijo. Črtica se nahaja v št. 5.—6. (maj) 1919, str. 237 sl. in ima naslov »**Les Slovènes**«. Na začetku pisatelj kratko poudari važnost slovenskega ozemlja v političnem razvoju Evrope, ki napravlja iz vprašanja usode slovenskega naroda evropsko vprašanje prav prve vrste. V prvih dveh poglavjih riše pisatelj kratko zunanjo zgodovino Slovencev do velike vojne; v 3. riše vlogo Slovencev v boju proti Nemcem, posebno v svetovni vojni. V zadnjem poglavju se kratko pa prav izčrpno dotakne vprašanja naših novih meja napram Nemcem, Ogrom in Italijanom in zahteva, da se v našem vprašanju mirovna konferenca postavi strogo na Wilsonovo stališče. Žalibog, je to edini članek o Slovincih v ti reviji, ki nas ga ni treba bití sram. — Poleg tega je prinesla št. 1./2. na str. 40 prestavo Lovro Tomanove pesmi »O, Sava!«, ki jo je prevel neki L. A. Ker nimam originala pri roki, ne

morem soditi, koliko je vredna prestava sama na sebi, vendar sodeč po drugih prestavah posebno srbskih narodnih pesmi in jugoslovanskih himn, sklepam, da so vse te prestave le zasilne. Poleg tega bi se pa dalo v našem pesništvu najti še marsikaj, kar bi nas bolje predstavilo Francozom, če se je prav prevajavcu šlo bržkone za to, da poda kak pojav rodoljubne poezije, mogoče celo z jugoslovanskega in ne samo slovenskega stališča. — V št. 3.—4. str. 110 prinaša Victor Bérard v lepo napisanem sestavku »la pierre de Kossovo« francosko prestavo slovenske himne »Naprej zastava Slave!« Čeprav nas ta prestava nič prav posebno ne zadovolji (priznati pa moramo, da tudi slovensko besedilo himne ni ravno ua višku poezije), jo radi zanimivosti vendar navajamo našim čitateljem, da lahko sami primerjajo:

En avant, drapeau de la gloire!
Aux armes, enfants valeureux!
C'est au fusil qu'est la parole
pour le salut de la Patrie.

Que les armes de votre main
portent la mort à l'ennemi,
puisque c'est lui qui nous oblige
à sceller dans le juste sang
la liberté de notre peuple!

Les bras autour de notre cou,
la chère mère en priant nous disait,
et l'aimée en pleurant nous priait:
»Reste mon fils! mon bien-aimé!»

Adieu, mère, adieu, bien-aimée!
Ma mère est la patrie;
mon aimée, c'est la gloire!
En avant, au combat pour elles!

En avant itd.

Da uredništvo samo čuti vrzel, ki jo povzroča pomanjkanje slovenskih sotrudnikov, nam dokazuje dejstvo, da je priobčilo v št. 9.—10. dopis iz Ljubljane iz peresa žurnalista Otona Moravca pod naslovom »le jour de Vid en Slovénie«, ki je v glavnem prevod uvodnika ljubljanske »Jugoslavije« na Vidov dan 1. 1919.

Izmed drugih člankov omenjam posebej samo dva, ki sta zmožna bliže zanimati čitatelje našega lista:

Prvi je govor Jovana Žujovića 10. jan. 1919 na slavnostnem večeru, ki ga je priredilo na čast jugoslovanskim vseučiliščnikom društvo »Rapprochement Universitaire« v Parizu. Govor je tiskan v št. 3.—4. str. 137 pod naslovom »Pour le rapprochement universitaire«. Po avstrijski in bulgarski invaziji v Srbijo je mnogo srbskih dijakov odšlo nadaljevat svoje študije na Francosko. Da se to vprašanje uredi, sta obe prizadeti vladi napravili dve takozvani »conventions scolaires«. Da se to metodično in sistematično izvrši, je bil izdelan obširen načrt, katerega osnovna misel je bila vzgoja srbske mladine v francoskem duhu, ne le v Franciji, ampak tudi doma v Srbiji; dalje priprava mladih francoskih in srbskih učenjakov za znanstveno delovanje v obeh prizadetih zemljah; organizacija francoske propagande v vseh jugoslovanskih zemljah ter jugoslovanske v Franciji. Sklenili so imenovati enega »attaché universitaire serbe« pri poslaništvu v

Parizu in »a. u. français« v Belgradu, in ustanoviti francosko-jugoslovanske inštitute oziroma komitêje v Parizu, Zagrebu in Ljubljani. Po vojni naj bi se ustanovila »Ligue dentente éducative« in akademije naj bi zasnovale medzavezniške znanstvene organizacije. Zanimivo je tudi število srbskih profesorjev, ki delujejo na francoskih univerzah: Tako so na »faculté des lettres de Paris« 4, na »faculté de droit« 2, na »école des langues orientales« 1, na »école des hautes études« 1, na »faculté de Grenoble« 1 in v Clermont-Ferrandu 1 srbski profesor. Tudi važen kader vplivnih mož in zato se ne smemo čuditi, če se o Srbih izven Jugoslavije toliko govori in piše, o nas pa tako malo.

Drugi članek, ki ga tu omenjamo, je v št. 5.—6. **Dr. VI. R. Petković, l'art dalmate au moyen âge.** Članek, ki je opremljen z več ilustracijami, podaja prav izčrpen pregled čez glavne dalmatinske umetniške spomenike; v splošnem navaja občeznane posebnosti dalmatinske umetnosti, med katerimi je ena glavnih in najizrazitejših čudovita konservativnost, s katero se daleč v renesanško in celo v baročno dobo ohranijo srednjeveške umetniške tradicije. Na drugi strani pa skuša dati razlago tistim posebnostim dalmatinske umetnosti, ki so tako izrazite, da kljub vsem sorodnim dalmatinske umetnosti z beneško n. pr. vendar povzročijo, da tvori dalmatinska prav izrazit krož zase. Odkod ta posebnost, na to nemški umetniški zgodovinarji, ki so se sedaj z dalmatinsko umetniško zgodovino še najtemeljiteje pečali, niso odgovorili in so se večjidel zadovoljili z označbo dalmatinske posebnosti, tu pa nam pisatelj naskicira nakratko poskus dati razlago tem potezam in v glavnem ima gotovo prav, v detajlih pa bo to vprašanje mogoče preslediti šele, ko bo zbranega zadosti gradiva, ki pride v poštev, — v tem oziru smo pa Jugoslovani še prav pri prvih začetkih in ni upati, da se bo kmalu kaj razjasnilo. Petković namreč postavi trditev, za katero skuša prinesiti tudi par dokazov, da dalmatinska umetnost ni stala samo pod ogromnim, očitnim in že precej preiskanim vplivom Italije koncem srednjega veka, ampak v prejšnji dobi nič manj pod vplivom srbske in madjarske umetnosti. Dokazati skuša, da so bili ravno srbski kralji tisti, ki so prenesli n. pr. motiv fasade z dvema zvonikoma v Dalmacijo. Dalje trdi, da je bila srbska umetnost ves čas svojega obstanka bolj pod vplivom orientalske kot bizantinske umetnosti. Po potih Hunov, Slovanov in Madjarov je prodirala v Evropo orientalska umetnost in sodelovala pri spočetju posebnega značaja srbske umetnosti, na drugi strani deloma samostojno pri postanku umetniškega značaja v srednjem veku, deloma pozneje potom vplivne srbske umetnosti, ki je bila dalmatinski tudi plemensko sorodna. Vsa ta mnenja so važen kašipot za samostojno jugoslovansko raziskavanje in razlaganje naših umetnostnih spomenikov. — Drugi del revije je čisto informativno-stvarnega značaja, kakor sem že omenil, in daje poleg informacij za tujino obširen pregled jugoslovanskega kulturnega življenja med emigranti, posebno v Franciji. Iz navedbe literature, ki izhaja, iz prireditev umetniškega značaja (posebno velikih muzikalnih prireditev) ter cele vrste predavanj je razvidno, kako ogromne važnosti za informacijo tujine o nas je delo naših emigrantov. Žal, tudi tu pogrešamo Slovencev! — Omenjamo samo par najvažnejših tozadevnih pojavov: 31. jan. 1919 je pre-

daval v »cercle Volney« v Parizu M. Ibrovac o jugoslovanski umetnosti; 1. marca isti o istem predmetu v »Association francoslave de l'Université de Paris«; 1. aprila se je otvorila v »Petit Palais« jugoslovanska umetniška razstava, v katere središču je bil J. Meštrović; pri založništvu Bloud et Gay, Paris 3, rue Garancière, je izšla Stanoje Stanojević-a: Histoire nationale succincte des Serbes, des Croates et des Slovénes s predgovorom Ch. Diehl-a. — V »Revue des Sciences politiques« je Bogumil Vošnjak priobčil članek »les origines du Royaume des Serbes, Croates et Slovénes«. — V Parizu je začel izhajati kot glasilo društva »Comité central des étudiants Yougoslaves en France« »Glasnik jugoslavenske omladine«. — Št. 9.—10. R. Y. je bila posvečena spominu kosovske bitke. — Upam, da ste dobili vtis, kako bogata je vsebina te revije, treba samo, da se Slovenci zavzamemo zanjo in izrabimo priliko, ki se nam po nji nudi, in tudi sami pripomoremo k pravilnejši informaciji inozemstva o Jugoslaviji in njenem kulturnem bogastvu.

Frst.

Umetnost.

Popović Branko: **L'art moderne yougoslave** v »Questions contemporaines« št. 21, ponatis iz »Revue Yougoslave«, izdala »Ligue des universitaires Serbo-Croato-Slovénes«, Paris, rue Michelet 9. 1919. Str. 24. Cena 2 fr. — Spis podaja poskus orisati postanek in razvoj jugoslovanske moderne umetnosti in ilustrirati njeno sedanje stanje z deli, ki so bila razstavljeni na jugoslovanski umetnostni razstavi v Parizu začetkom l. 1919. Trojen je izvor postanka moderne jugoslovanske umetnosti, kakor nam to predstavlja Popović: Najprvo kratka doba začetka po politični osamosvojitvi Srbov v prvi pol. XIX.; ta začetek je bil zasnovan na ozadju cerkvene umetnosti, ki se je nahajala že v prav degeneriranem štadiju in so se v nji križali vplivi in spomini na grške, italijanske in ruske ikonopisce nižje vrste. Pisatelj nazivlje to fazo končni štadij stoletnega zastoja obenem pa začetek obnovilnega stremljenja. Nato se pojavijo vplivi akademične umetnosti raznih evropskih kulturnih središč in nazadnje vpliv velikih tokov umetnostnega razvoja zadnje dobe v Parizu, Münchenu, Dunaju in v Rusiji.

To je sevè zunanji hod razvoja, njegova oblika, ki razloži zunanje lice jugoslovanske umetnosti, ne pa njenega pravega lica, njene duše — tega, kar jo dela v splošnem toku svetovne kulture jugoslovansko. In vir za to osamosvojitve je dala jugoslovanskim umetnikom narodna pesem in zgodovina, ljubezen do rodne zemlje in svobode ter posebno narava, kar je naravno pri narodu, ki je bil pravkar poklican od tlačenege v ozki zvezi z naravo živečega naroda k novi vlogi naroda, priobčujočega se celokupni kulturi svobodnega sveta. Tako moramo konstatirati, da je bila v ti fazi razvoja oblika umetnosti akademična, nesvoja, ne osebna, odgovarjajoča tokom v ostali Evropi, novo, lastno pa se je kazalo samo v izbiri sujet-ov, v izbiri tega, o čemer naj govore splošno priznane oblike.

Reakcija proti akademizmu pomeni prihodnjo fazo in tu se pojavijo pri Jugoslovanih prvič čisto umetniški